

особистісних рис. Найбільш значимими характеристиками на рівні об'єктивних параметрів є: матеріальний добробут, сім'я, повага, удача, здоров'я, повага інших, наявність мети. На рівні особистісних рис виявлено наступні характеристики соціально успішної людини: цілеспрямованість, працездатність, відповідальність, впевненість, охайність, незалежність, чесність.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Донцов А. И.* Концепция социальных представлений в современной французской социальной психологии / А.И. Донцов, Т.П. Емельянова. – М. : МГУ, 1987. – 128 с.
2. *Дуаз В.* Явление анкеровки в исследованиях социальных представлений / В. Дуаз // Психологический журнал. – 1994. – Т.15. – № 1. – С. 19-25.
3. *Московичи С.* Машина, творящая богов / С. Московичи. – М. : Изд-во «КСП+», 1998. – 560 с.
4. Психологический словарь / Под ред. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. – М. : Педагогика-Пресс, 1996. – С. 102, 344.
5. *Тульчинский Г. Л.* Разум, воля, успех: о философии поступка / Г.Л. Тульчинский. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1990. – 214 с.

Москаленко В. В. ОСОБЕННОСТИ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ СТУДЕНТОВ О СОЦИАЛЬНО УСПЕШНОМ ЧЕЛОВЕКЕ

В статье с позиций теории социальных представлений рассматриваются особенности образа успешного человека, характерного для группы студенческой молодежи.

Ключевые слова: *успех, успешность, социально успешный человек, творческие достижения, студенческая молодежь.*

Moskalenko V. V. CHARACTERISTICS OF STUDENT'S IMAGE OF SUCCESSFUL PERSON

In the article from position of the theory of social representations characteristics of student's image of successful are examined.

Keywords: *success, successfulness, socially successful person, creative gaining, students.*

УДК 159.955

Навоєва Н. І. (м. Первомайськ)

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МИСЛЕННЯ

Автором в статті наведені результати експериментальних досліджень мислення на рівні його окремих характеристик у трьох вікових групах: 18-25 років; 26-35 років; 36-50 років. Встановлено, що всі характеристики мислення, перебуваючи між собою у відповідних співвідношеннях, мають різну вікову динаміку розвитку і представляють окремі елементи, що знаходяться між собою в системних взаємозв'язках, за рахунок чого забезпечуються структурна цілісність і активність системи мислення.

Ключові слова: *системний підхід, мислення, елементи, система, взаємозв'язки.*

Постановка проблеми. Системність, як цілісне бачення світу і як методологія пізнання, розвивалося в процесі еволюції людської спільноти на основі практичної діяльності та мислення. У другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. спостерігається підвищення активності використання системності в науці, включаючи: системний підхід, як принцип пізнавальної та практичної діяльності людей; системний метод, як інтегральна сукупність простіших методів пізнання; системні теорії - як наукові знання про системи [5]. Розширення використання системного підходу у наукових дослідженнях призвело до виник-

нення приватних і галузевих теорій систем, які разом з теорією загальних систем сформувалися в системологію, як інтегральну науку про системи [12].

Розвиток загальної теорії систем привів до розуміння того, що «система» – це поняття, яке є універсальним і для гуманітарних, і для природничих наук; системний підхід є універсальною концепцією, яка об'єднує інтереси багатьох наук [14].

Оскільки психологія завжди формувалась і розвивалась на фоні багатьох інших суміжних наук, у взаємозв'язках з ними як онтологічно, так і гносеологічно, то цілком природно, що широке використання системного підходу спостерігається також і в психології [3, 4, 6, 13].

Історичні передумови та філософське обґрунтування системного підходу в психології знайшли відображення в дослідженнях вітчизняних вчених-психологів, де ідеї системного підходу простежуються у психологічній теорії діяльності [10, 11], в культурно-історичній концепції психіки [7], в системній теорії відображення [8, 9], в теорії функціональних систем [1,2], та ін.

Сьогодні залишається актуальним розширення досліджень психологічних функцій і психологічних процесів на основі системного підходу, у тому числі і такої важливої для людини психологічної функції, як мислення.

Метою статті є відображення результатів досліджень, спрямованих на визначення рівня розвитку певних характеристик мислення та виявлення між ними структурних зв'язків на системному рівні.

Виклад основного матеріалу досліджень. Базою досліджень став констатуючий експеримент, якій проводився між менеджерами різних вікових груп. Всього було обстежено 423 менеджера та студентів відповідного напрямку підготовки: перша вікова група (18-25 років) – студенти і молоді фахівці практично без досвіду роботи за фахом – 112 осіб (26,48%); друга вікова група (26-35 років) – фахівці з практичним досвідом роботи – 184 особи (43,50%); третя вікова група (36-50 років) – досвідчені менеджери з великим практичним досвідом роботи – 127 осіб (30,02%).

В процесі досліджень визначався рівень розвитку: логічного мислення на основі кількісних співвідношень (М1); математичного мислення, логічний аспект (М2); навичок виконання операцій порівняння, аналізу, синтезу (М3); навичок виконання операцій диференціації суттєвих ознак предметів чи явищ від несуттєвих, другорядних (М4); здібностей щодо узагальнення та абстрагування, вміння виділяти суттєві ознаки (М5); здібностей щодо вміння виявляти логічні відносини і виділяти абстрактні зв'язки (М6).

Діагностика проводилась за двома рівнями: 1 рівень – види мислення (логічне – М1, математичне – М2); 2 рівень – операції мислення (порівняння, аналізу, синтезу – М3, диференціації суттєвих ознак предметів чи явищ від несуттєвих, другорядних – М4, узагальнення та абстрагування, вміння виділяти суттєві ознаки – М5, розуміння складних логічних відносини і виділення абстрактних зв'язків – М6).

Аналіз даних проводився на груповому та міжгруповому рівнях з використанням наступних математичних процедур обробки емпіричного матеріалу: аналіз показників варіаційної статистики (середнє значення, стандартна помилка, медіана, коефіцієнт варіації); кореляційний аналіз; аналіз системних взаємозв'язків у кожній віковій групі на системному рівні; порівняльний аналіз відносної активності окремих характеристик та систем мислення.

У таблицях 1,2,3 наведені показники розвитку окремих характеристик мислення на рівні трьох вікових груп.

Таблиця 1

Показники рівня розвитку окремих характеристик мислення в перші вікові групи (18-25 років)

№/ № п/п	Умов- ний код	Направлення діаг- ностики	Середньостатистичні показники, %			
			Середнє значення	Стандартна помилка	Меді- ана	Коефіці- єнт варі- ації
1	2	3	4	5	6	7
1	M1	Рівень розвитку логічного мислення на основі кількісних співвідношень	54,235	4,054	55,56	28,45
2	M2	Рівень розвитку математичного мислення (логічний аспект)	51,193	4,164	53,85	19,55
3	M3	Рівень здібностей виконувати операції порівняння, аналізу, синтезу	60,138	3,470	60,00	20,15
4	M4	Рівень здібностей виконувати операції диференціювання істотних ознак від несуттєвих ознак	57,631	3,641	50,00	18,75
5	M5	Рівень здібностей виконувати операції узагальнення, абстрагування і виділення істотних ознак	73,366	2,679	75,00	14,87
6	M6	Рівень здібностей розуміти складні логічні відносини і здійснювати операції виділення абстрактних зв'язків	53,775	2,596	55,00	25,74

Таблиця 2

Показники рівня розвитку окремих характеристик мислення у другі вікові групи (26-35 років)

№/ № п/п	Умов- ний код	Направлення діаг- ностики	Середньостатистичні показники, %			
			Середнє значення	Стандартна помилка	Меді- ана	Коефіці- єнт варі- ації
1	2	3	4	5	6	7
1	M1	Рівень розвитку логічного мис-	57,024	2,724	61,11	19,76

		лення на основі кількісних співвідношень				
2	M2	Рівень розвитку математичного мислення (логічний аспект)	48,505	2,909	46,15	22,41
3	M3	Рівень здібностей виконувати операції порівняння, аналізу, синтезу	65,600	2,456	70,00	26,48
4	M4	Рівень здібностей виконувати операції диференціювання істотних ознак від несуттєвих ознак	64,460	1,799	60,00	19,14
5	M5	Рівень здібностей виконувати операції узагальнення, абстрагування і виділення істотних ознак	74,440	1,395	75,00	13,25
6	M6	Рівень здібностей розуміти складні логічні відносини і здійснювати операції виділення абстрактних зв'язків	63,144	2,130	60,00	24,41

Таблиця 3

Показники розвитку окремих характеристик мислення у третій віковій групі (36-50 років)

№/ № п/п	Умовний код	Направлення діагностики	Середньостатистичні показники, %			
			Середнє значення	Стандартна помилка	Медіана	Коефіцієнт варіації
1	2	3	4	5	6	7
1	M1	Рівень розвитку логічного мислення на основі кількісних співвідношень	55,398	3,869	55,56	25,20
2	M2	Рівень розвитку математичного мислення (логічний аспект)	45,611	4,505	53,85	20,78
3	M3	Рівень здібностей виконувати опе-	68,976	1,056	65,00	28,88

		рації порівняння, аналізу, синтезу				
4	M4	Рівень здібностей виконувати операції диференціювання істотних ознак від несуттєвих ознак	70,216	3,793	75,00	23,45
5	M5	Рівень здібностей виконувати операції узагальнення, абстрагування і виділення істотних ознак	77,110	2,589	70,00	19,54
6	M6	Рівень здібностей розуміти складні логічні відносини і здійснювати операції виділення абстрактних зв'язків	57,007	6,218	55,00	36,13

Величина стандартної помилки у всьому діапазоні досліджень, за всіма трьома віковими групами, змінюється від 1,056% до 6,218 %, що вказує на високу достовірність отриманих результатів. Близькість значень медіан до середніх значень, зміна значень коефіцієнтів варіації в діапазоні від 13,25% до 28,88%, все це свідчить про те, що вибірка досить однорідна, результати вибірки не мають «довгих хвостів», хороші результати характерні для більшої частини досліджуваних. Виняток становить характеристика M6 (операції розуміння складних логічних відносин і виділення абстрактних зв'язків), де на рівні третьої вікової групи величина коефіцієнта варіації дорівнює 36,13%, що говорить про деяку нестійкості вибірки. Але на тлі значення медіани, рівного в даному випадку 55%, можна говорити, що і тут результати дослідження є хорошими.

На рис. 1 представлений порівняльний графік змін середніх значень окремих характеристик мислення M_i за трьома віковими групами.

Динаміка змін між рівнями розвитку окремих характеристик мислення M_i у всіх трьох групах однакова, але на рівні кожної окремої характеристики спостерігаються зміни в співвідношеннях між рівнями її розвитку по всім трьом віковим групам.

По всіх трьох вікових групах навички логічного мислення на основі кількісних співвідношень (M1) більш розвинені, ніж навички математичного мислення, логічний аспект (M2), але співвідношення між ними не однакове: логічне мислення (M1) більш всього розвинене у другій групі, менш всього – у першій, у третій групі знаходиться на середньому рівні; математичне мислення (M2), навпаки, більш всього розвинене у першій групі, менш всього – у третій, знаходиться на середньому рівні у другій групі.

Що стосується операцій мислення, то тут найвищий рівень розвитку навичок у всіх вікових групах спостерігається при виконанні операцій узагальнення, абстрагування і виділення істотних ознак (M5); стосовно співвід-

ношення між віковими групами, то найвищий рівень розвитку спостерігається у третій групі, найменший – у першій групі; у другій групі знаходиться на середньому рівні.



Рис. 1. Порівняльний графік змін середніх значень окремих характеристик мислення M_i за трьома віковими групами

Примітка: M1 - рівень розвитку логічного мислення на підставі кількісних співвідношень; M2 - рівень розвитку математичного мислення, логічний аспект; M3 - рівень розвитку навичок виконання операцій порівняння, аналізу, синтезу; M4 - рівень розвитку навичок виконання операцій диференціації суттєвих ознак предметів чи явищ від несуттєвих, другорядних; M5 - рівень розвитку здібностей щодо узагальнення та абстрагування, вміння виділяти суттєві ознаки; M6 - рівень розвитку здібностей щодо вміння виявляти логічні відносини і виділяти абстрактні зв'язки; 1 - перша вікова група (18-25 років); 2 - друга вікова група (26-35 років); 3 - третя вікова група (36-50 років).

Навики виконання операцій порівняння, аналізу, синтезу (M3), диференціювання істотних ознак від несуттєвих ознак M (4) за рівнем розвитку у всіх трьох вікових групах займають середнє положення між M1 (математичне мислення) і M5 (операцій узагальнення, абстрагування і виділення істотних ознак); більш всього розвинені в третій віковій групі, менш всього розвинені в першій віковій групі; у другій віковій групі займають середнє положення.

Здібності розуміти складні логічні відносини і здійснювати операції виділення абстрактних зв'язків (M6) за рівнем розвитку у всіх трьох вікових групах наближаються до рівнів розвитку M3 (операцій порівняння, аналізу, синтезу) та M4 (диференціювання істотних ознак від несуттєвих ознак); більш всього розвинені в другій віковій групі; менш всього розвинені в першій віковій групі; займають середнє положення в третій віковій групі.

Окремі характеристики мислення мають різноманітну вікову динаміку розвитку. Так, математичного мислення, логічний аспект (M2) має негативну динаміку розвитку між трьома віковими групами; розвиток виконання операцій порівняння, аналізу, синтезу (M3), диференціювання істотних ознак від несуттєвих (M4), узагальнення, абстрагування і виділення істотних ознак (M5) мають позитивну динаміку розвитку між трьома віковими групами; розвиток логічного мислення на основі кількісних співвідношень (M1) і розуміння складних логічних відносин і виділення абстрактних зв'язків (M6) мають змішану вікову динаміку: позитивну – між «першою-другою» та «пер-

шою-третьою» віковими групами; негативну – між «другою-третьою» віковими групами.

У таблиці 4 наведена кореляційна матриця досліджуваних характеристик мислення для трьох вікових груп.

Таблиця 4

Кореляційна матриця досліджуваних характеристик мислення для трьох вікових груп

Вікова група	Характеристики мислення	M1	M2	M3	M4	M5	M6
1 група 18-25 років	M1	1,000					
	M2	0,503**	1,000				
	M3	0,623**	0,547**	1,000			
	M4	0,272*	0,255*	0,168*	1,000		
	M5	0,139*	0,125*	0,294*	0,359**	1,000	
	M6	0,095	0,269*	0,184*	0,783** *	0,531* *	1,000
2 група 26-35 років	M1	1,000					
	M2	0,585**	1,000				
	M3	0,706** *	0,696** *	1,000			
	M4	0,191*	0,280*	0,016	1,000		
	M5	0,508**	0,155*	0,124*	0,209*	1,000	
	M6	0,279*	0,180*	0,755** *	0,604**	0,578* *	1,000
3 група 36-50 років	M1	1,000					
	M2	0,685** *	1,000				
	M3	0,571**	0,571**	1,000			
	M4	0,082	0,201*	0,515**	1,000		
	M5	0,456**	0,021	0,137*	0,177*	1,000	
	M6	0,106	0,686** *	0,601**	0,727** *	0,610* *	1,000

Примітка: *** - досить сильний рівень кореляційних зв'язків (0,651-1,000); ** - сильний рівень зв'язків (0,301-0,650); * - кореляційні зв'язки існують, але вони ослаблені (0,110-0,300), нема зірочки - кореляційні зв'язки існують, але вони дуже ослаблені (0,001-0,109).

Окремі характеристики мислення M_i на рівні різних вікових груп мають різну структуру кореляційних зв'язків.

Наявність кореляційних зв'язків між окремими характеристиками мислення на рівні кожної окремої вікової групи вказує на те, що ці характеристики об'єднуються між собою в структуру, що представляє системне утворення. Кожна досліджувана характеристика мислення M_i на системному рівні представляє окремий елемент системи мислення; всі елементи системи взаємопов'язані між собою за рахунок прямих і зворотних системних зв'язків.

На рис. 2 «а», «б», «в» відображені структури системних взаємозв'язків між окремими характеристиками мислення M_i у першій (18-25 років), другій (26-35 років) та третій (36-50 років) вікових групах.

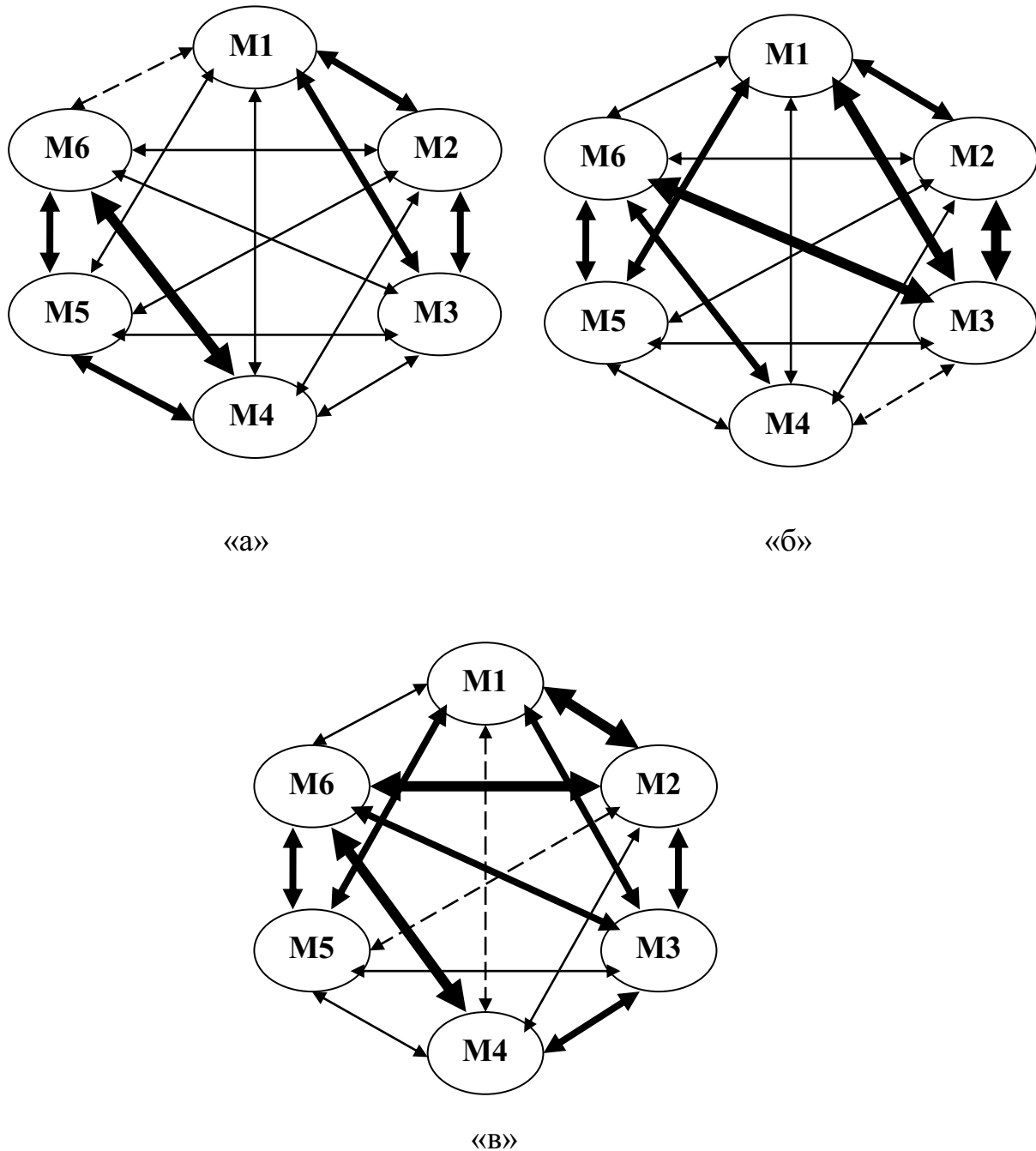


Рис. 2. Системні зв'язки між окремими характеристиками мислення в першій «а», другій «б», третій «в» вікових групах
 Умовні позначення: \longleftrightarrow - досить сильні зв'язки; \longleftrightarrow - сильні зв'язки;
 \longleftrightarrow - ослаблені зв'язку; \longleftrightarrow - дуже ослаблені зв'язку.

Всі елементи системи «мислення» мають однакову кількість зв'язків один з одним, але різний рівень активності, визначений активністю (силою) їх безпосередніх зв'язків. Також, і кожна система «мислення» на рівні тої або іншої вікової групи, маючи свою структуру зв'язків, відрізняється одна від одної своєю активністю.

Активність кожного елементу системи мислення (характеристики мислення) розраховувалась за наступною бальною шкалою: досить сильні кореляційні зв'язки, $n - 1$ бал; сильні кореляційні зв'язки, $m - 0,75$ балів; ослаблені кореляційні зв'язки, $k - 0,5$ балів; дуже слабкі кореляційні зв'язки, $l - 0,25$ балів.

Прийнято, що максимальна активність кожного окремого елемента системи мислення AM_i складе 5 балів (за кількістю зв'язків).

Фактична активність кожного окремого елемента системи мислення AM_i розраховувалася за наступною формулою:

$$AM_i = n \times 1 + m \times 0,75 + k \times 0,5 + l \times 0,25 \quad (1)$$

Сумарна активність системи мислення відповідної вікової групи:

$$BM_i = \sum_{t=1}^t AM_i \quad (2)$$

Відносна активність кожного елемента системи OAM_i :

$$OAM_i = (AM_i \times 100) / 5 \quad (\%) \quad (3)$$

Відносна активність системи мислення OBM_i :

$$OBM_i = (BM_i \times 100) / 30 \quad (\%) \quad (4)$$

У таблиці 5 відображені рівні відносної активності OAM_i елементів системи мислення за трьома віковими групами.

Таблиця 5

Рівень відносної активності OAM_i окремих елементів системи мислення за трьома віковими групами

№/ № п/п	Елементи системи	Направлення діагностики	Рівень відносної активності $OAM_i, \%$		
			1 вікова група (18-25 років)	2 вікова група (26-35 років)	3 вікова група (36-50 років)
1	M1	Логічне мислення на підставі кількісних співвідношень	45,4	70	60
2	M2	Математичне мислення, логічний аспект	60	65	70
3	M3	Операції порівняння, аналізу, синтезу	60	70	70
4	M4	Операції диференціювання істотних ознак від несуттєвих	65	50	70
5	M5	Операції узагальнення, абстрагування і виділення істотних ознак	60	60	55
6	M6	Складні логічних відносин і абстрактні зв'язки	60	70	75
7	Відносна активність системи мислення OBM_i на рівні відповідної вікової групи		60	64,17	66,67

Порівняльний аналіз на внутрігруповому рівні показує, що в першій віковій групі (18-25 років) найвищий рівень відносної активності OAM_i спостерігається при здійсненні операцій диференціювання істотних ознак від несуттєвих (M4) і становить 65%; найнижчий рівень відносної активності спостерігається при здійсненні логічного мислення на основі кількісних співвідношень (M1) - 45,4%; при здійсненні математичного мислення, логічний аспект (M2), при виконанні операцій порівняння, аналізу та синтезу (M3), операцій узагальнення, абстрагування і виділення суттєвих ознак (M5), при розумінні складних логічних відносин і виділення абстрактних зв'язків (M6) рівні відносної активності OAM_i однакові і дорівнюють 60%.

У другій віковій групі (26-35 років) найвищий рівень відносної активності ОАМ_i, який дорівнює 70%, спостерігається при здійсненні логічного мислення на основі кількісних співвідношень (М1), при здійсненні операцій порівняння, аналізу, синтезу (М3), при розумінні складних логічних відносин і виділенні абстрактних зв'язків (М6); найнижчий рівень відносної активності, який дорівнює 50%, спостерігається при здійсненні операцій диференціювання істотних ознак від несуттєвих (М4); при здійсненні математичного мислення, логічний аспект (М2) та при здійсненні операцій узагальнення, абстрагування і виділення суттєвих ознак (М5), рівні відносної активності ОАМ_i відповідно дорівнюють 65% та 60%.

У третій віковій групі (36-50 років) найвищий рівень відносної активності ОАМ_i, який дорівнює 75%, спостерігається при розумінні складних логічних відносин і виділенні абстрактних зв'язків (М6); найнижчий рівень відносної активності спостерігається при здійсненні операцій узагальнення, абстрагування і виділення істотних ознак (М5) і дорівнює 55%; при здійсненні математичного мислення, логічний аспект (М2), операцій порівняння, аналізу, синтезу (М3), операцій диференціювання істотних ознак від несуттєвих (М4) рівень відносної активності ОАМ_i становить 70%; при здійсненні логічного мислення на основі кількісних співвідношень (М1) рівень відносної активності становить 60%.

Порівняльний аналіз на міжгруповому рівні показує, що найвищий рівень відносної активності ОАМ_i, який дорівнює 75%, спостерігається у третій віковій групі на рівні М6 – розуміння складних логічних відносин і виділення абстрактних зв'язків.

Декілька знижений рівень відносної активності ОАМ_i, який дорівнює 70%, спостерігається у другій і третій вікових групах на рівнях: М1 – логічного мислення на основі кількісних співвідношень; М2 – математичне мислення; логічний аспект; М3 – операцій порівняння, аналізу, синтезу; М4 – диференціація істотних ознак предметів чи явищ від несуттєвих; М6 – розуміння складних логічних відносин і виділення абстрактних зв'язків.

Більш низький рівень активності, який дорівнює 65%, спостерігається в першій і другій вікових групах на рівнях: М2 – математичне мислення, логічний аспект; М4 – диференціація істотних ознак предметів чи явищ від несуттєвих.

Рівень відносної активності, який дорівнює 60%, спостерігається у першій, другій та третій вікових групах на рівнях: М1 – логічного мислення на основі кількісних співвідношень; М2 – математичне мислення, логічний аспект, М3 – операцій порівняння, аналізу, синтезу; М5 – узагальнення, абстрагування і виділення істотних ознак; М6 – розуміння складних логічних відносин і виділення абстрактних зв'язків.

Найнижчий рівень активності спостерігається: у першій віковій групі на рівні М1 – логічного мислення на основі кількісних співвідношень, 45,4%; у другій віковій групі на рівні М4 – диференціація істотних ознак предметів чи явищ від несуттєвих, 50%; на рівні М5 – узагальнення, абстрагування і виділення істотних ознак, 55%.

По всьому полю отриманих результатів максимальна відносна активність системи мислення ОВМ_i спостерігається в третій віковій групі (36-50 років) і становить 66,67%; мінімальна відносна активність спостерігається в першій віковій групі (18-25 років) – 60%; у другій віковій групі (26-35 років) спостерігається середня відносна активність – 64,17%. Рівень відносної активності другої вікової групи (26-35 років) за своїми кількісними показниками

наближається до рівня відносної активності в третій віковій групі (36-50 років); різниця між цими показниками становить 3,75%, в той час, як різниця між кількісними показниками другої (26-35 років) і першої (18-25 років) групами складає 6,95%.

Наявність взаємозв'язків між окремими характеристиками мислення і сумарний рівень їхньої активності забезпечують структурну цілісність і активність системи мислення. Розуміння психологічної функції мислення, як системного утворення, надасть можливість, за рахунок використання відповідних технологій розвитку, забезпечити підвищення ефективності цієї функції в пізнавальному процесі і в практичній діяльності, в тому числі – в практичній діяльності менеджера.

ВИСНОВКИ

Динаміка змін між рівнями розвитку окремих характеристик мислення M_i у всіх трьох вікових групах однакова; але на рівні кожної окремої характеристики спостерігаються зміни співвідношень між рівнями її розвитку по всім трьом віковим групам.

Окремі характеристики мислення на рівні різних вікових груп мають різноманітну динаміку розвитку.

Окремі характеристики мислення на рівні вікових груп характеризуються різною структурою кореляційних зв'язків; за рахунок наявності взаємозв'язків утворюють системи мислення, цілісність і активність яких визначаються структурою і характеристикою системних зв'язків.

Використання відповідних технологій розвитку психологічної функції мислення на системному рівні нададуть можливість значно підвищити її ефективність в пізнавальному процесі і в практичній діяльності, в тому числі – в практичній діяльності менеджера.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Анохин П. К.* Принципиальные вопросы общей теории функциональных систем / П. К. Анохин // Принципы системной организации функций. – М.: 1973. – С. 5-61.
2. *Анохин П. К.* Философские аспекты теории функциональной системы / П. К. Анохин. – М.: Наука, 1978. – 400 с.
3. *Анцыферова Л. И.* Системный подход в психологии личности / Л. И. Анцыферова / [ред. Д. Н. Завалишина, В. А. Барабанщиков] // Принцип системности в психологических исследованиях. – М.: 1990. – С. 61-77.
4. *Барабанщиков В. А.* Системность. Восприятие. Общение / В. А. Барабанщиков, В. Н. Носуленко. – М.: Институт психологии РАН, 2004. – 480 с.
5. *Блауберг И. В.* Системный подход в современной науке / И. В. Блауберг, В. Н. Садовский, Э. Г. Юдин // Проблемы методологии системных исследований. – М., 1970.
6. *Брушлинский А. В.* Целостность субъекта – основание для системности всех его качеств / А. В. Брушлинский // Психологическая наука в России XX столетия: проблемы теории и истории. – М.: Изд-во ИП РАН, 1997. – 576 с.
7. *Выготский Л. С.* Избранные психологические исследования / Л. С. Выготский. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1956.
8. *Платонов К. К.* О системе психологии / К. К. Платонов. – М.: Издательство "Мысль", 1972. – 217 с.
9. *Платонов К. К.* Система психологии и теория отражения / К. К. Платонов. – М.: Изд-во Наука, 1982. – 309 с.
10. *Рубинштейн С. Л.* Бытие и сознание / С. Л. Рубинштейн. – М.: АН СССР, 1957. – 327 с.

11. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2005. – 713 с.
12. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ: учеб. пособие / Ю. П. Сурмин. – Киев: МАУП. – 368 с.
13. Шабельников В. К. Функциональная психология (Формирование психологических систем) / В.К. Шабельников. – М.: Академический проект, 2004. – 592с.
14. Штеренберг М. И. Проблемы Бергаланфи и определение жизни / М.И. Штеренберг // Вопросы философии. – 1996. – № 2 – С. 59.
15. Ebbinghaus H. Grundzuge der Psychologie. Leip., Veit, 1902.

Навоєва Н. І. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МИСЛЕННЯ

Автором в статті приведено результати експериментальних досліджень мислення на рівні його окремих характеристик в трьох вікових групах: 18-25 років; 26-35 років; 36-50 років. Встановлено, що всі характеристики мислення, перебуваючи між собою в відповідних відносинах, мають різну вікову динаміку розвитку і представляють окремі елементи, які перебувають між собою в системних взаємозв'язках, за рахунок чого забезпечуються структурна цілісність і активність системи мислення.

Ключові слова: системний підхід, мислення, елементи, система, взаємозв'язки.

Navoeva N. I. EXPERIMENTAL STUDY OF THINKING

The author of the article presents the results of experimental studies of thinking at the level of its individual characteristics in the three age groups: 18-25 years, 26-35 years, 36-50 years old. Found that all the characteristics of thinking, being with each other in their respective ratios, have a different age and represent the dynamics of individual elements, which are to each other in the system interactions, which are provided by the structural integrity and activity of thinking.

Keywords: a systematic approach, thinking, elements, the system interconnection.

УДК 159.955.4:316.6

Найдьонова Л. М. (м. Київ)

**РЕФЛЕКСИВНА ЄМНІСТЬ СЕРЕДОВИЩА СПІЛКУВАННЯ
ЯК МЕТАКОГНІТИВНИЙ ЧИННИК
ІМПЛІЦИТНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ САМОПОВАГИ**

В статті звертається увага на роль метакогнітивних чинників соціальних настановлень, зокрема розглядається аспект рефлексивної ємності середовищ спілкування як метакогнітивний чинник імпліцитної соціальної самоповаги.

Ключові слова: метакогніції, рефлексія, середовища спілкування, соціальна самоповага, поділений досвід.

Проблема зміни соціальних настановлень залишається актуальною протягом багатьох десятиріч через центральне значення розуміння явища в багатьох сферах життя. Останні роки було ознаменовано низкою відкриттів, що потребують теоретичного узагальнення, обґрунтування нових гіпотез та їх емпіричної перевірки.

Мета статті – проаналізувати досягнення сучасної психології щодо вивчення мета когнітивних механізмів реконструкції соціальних настановлень, обґрунтування методики оцінки рефлексивної ємності середовища спілкування і аналіз взаємозв'язків рефлексії та збалансованості системи соціальних настановлень самоповаги.